

Київський університет імені Тараса Шевченка

На правах рукопису

УДК 342 (477)

Баранчук Віктор Миколайович

**Політико-територіальна організація
України: проблеми конституційно-правової
теорії та практики**

Спеціальність 12.00.02. - конституційне право

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ - 1997

AB 37.082

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі прав людини юридичного факультету
Київського університету ім.Тараса Шевченка.

Науковий керівник — член-кореспондент Академії правових наук
України, доктор юридичних наук, професор,
ШАПОВАЛ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ

Офіційні опоненти: член-кореспондент Академії правових наук
України, доктор юридичних наук, професор
ПОГОРІЛКО ВІКТОР ФЕДОРОВИЧ
кандидат юридичних наук, доцент
ПУХТИНСЬКИЙ МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ

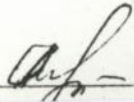
Провідна організація — Львівський університет ім.Івана Франка

Захист відбудеться "1" квітня 1997 року о 14⁰⁰ годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д.01.01.41. при Київському
університеті ім.Тараса Шевченка за адресою: 252033 м. Київ-33,
вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського
університету ім. Тараса Шевченка.

Автореферат розіслано "19" лютого 1997 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук, доцент

 БОБРОВНИК С.В.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00753603 (0)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження

Одним з визначальних факторів існування феномену держави за всіх історичних часів була і є політико-територіальна організація її публічної (державної) влади. Проблема політико-територіальної організації державної влади (держави) є однією з основних і в умовах сучасного державотворення в Україні. Теорія та практика національного державотворення засвідчили надзвичайну її гостроту та виокремили з-поміж інших проблем. Складність проблеми ефективної територіальної організації державної влади зумовлюється передусім такими об'єктивними факторами як відсутність традицій її практичної реалізації і тією спадщиною, котра дісталася від часів колишньої УРСР.

Руйнація партійно-владних структур наочно засвідчила декоративність та недієздатність радянської форми територіальної організації державної влади. У зв'язку з цим, перед українською юридичною наукою постало завдання кваліфікованої інтерпретації порівняно нового для вітчизняного конституціоналізму терміну «політико-територіальна організація держави (державної влади)», об'єктивного та всебічного дослідження поступу української правової думки у цій царині.

Розв'язання на науковому рівні проблеми політико-територіальної організації державної влади має відбивати на сьогодні вироблення певних уніфікованих стандартів та теоретичних постулатів, які були б спрямовані на практичне формування та законодавче закріплення відповідних моделей «вертикальної» владної організації держави. Такий підхід дав би змогу унезалежити сучасні процеси становлення територіальної організації державної влади від політико-кон'юнктурних чинників.

Водночас, аналіз надбань української правової думки, зокрема, в аспекті політико-територіальної організації держави, викликає інтерес не тільки історичного та теоретичного плану, але й гострий практичний

ДНБ ім. В. Стефаника
АН України

інтерес. Насамперед, особливості політико-територіальної організації державної влади зумовлюють вибір відповідної форми державного устрою - федеративної або унітарної - та їхнього закріплення на конституційному рівні.

Зазначений взаємозв'язок знайшов відображення в теорії та практиці сучасного конституційного процесу в Україні. Прийняття Конституції України та закріплення в ній відповідних норм щодо інституту політико-територіальної організації влади та державного устрою стало надійним фундаментом його стабілізації. Відповідні норми є нормами прямої дії та класифікуються за певними ознаками: норми, які в конституційному порядку фіксують правовий статус території держави; норми, що встановлюють спосіб політико-територіальної організації держави (унітарність); норми, що визначають конституційні принципи територіального устрою; норми, що визначають обсяг так званих "залишкових" владних повноважень для Автономної Республіки Крим; норми, пов'язані з визначенням владної компетенції місцевих органів виконавчої влади та їх співвідношення з органами місцевого самоврядування.

Вказані конституційні норми регламентують відносини між конституційно-правовими, державно- та публічно-владними інституціями, які покликані "забезпечувати управління соціальними процесами в межах державної території, виходячи із суспільних інтересів, громадських та індивідуальних потреб"¹. Окрім цього, фіксація відповідних положень на конституційному рівні стабілізувала систему політико-територіальної організації державної влади, урегулювала структуру владної організації, надала можливість для визначення форм та методів такої організації.

Проте, набутий практично-правовий досвід у цій царині слід вважати відправною межею для подальшого розвитку та становлення інституту

---

¹ Пухтинський М. Територіальна організація влади в Україні// Українське право. - 1996. - Число 1. - С.24.

політико-територіальної організації державної влади. Для цього вкрай необхідним є обґрунтоване, науково виважене та об'єктивне дослідження з урахуванням правових, історичних, економічних, соціологічних, філософських та інших чинників.

Важливою правовою гарантією стабільності у здійсненні політико-територіальної організації державної влади в Україні має стати законодавча конкретизація та деталізація вказаних вище конституційних положень (при чому в межах, визначених самою Конституцією). Важливою передумовою цього якраз і є спроба комплексного аналізу явища політико-територіальної організації державної влади. Досить нетрадиційним в цьому відношенні для науки конституційного права в Україні є поєднання загальнотеоретичних принципів для правової характеристики вказаного явища з суто спеціальним аналізом конституційних норм та процедур.

У такому ж напрямку, з урахуванням вищевказаних чинників, історично розвивалася правова думка щодо територіальної організації влади і на теренах України. Проте, зважаючи на фактично колоніальний статус українських етнічних земель, ідеї так званого слов'янського федералізму кирило-мефодіївців, децентралізації влади та федералізації Російської та Австро-Угорської імперій (М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський та ін.) проєкціювались на український "грунт" через призму загального реформування територіальної організації зазначених метрополій. Тому, відповідні ідеї українських мислителів відбивали способи та форми територіальної організації влади не в Україні, а в інших країнах. Не враховували корінних інтересів українського народу, а виступали, по суті, засобами колоніального управління і різноманітні державні форми політичного існування українських земель¹. Однозначно в цьому відношенні варто сприймати автономію українських земель у складі

---

¹ Шаповал В. Державний устрій України: політико-правовий аспект проблеми// Українське право. - 1996. - Число 1. - С. 13.

Австро-Угорщини, декларативність територіальної автономії Закарпаття (Підкарпатської Русі) у складі Чехословаччини (1919-1938), державно-політичний статус УРСР як суб'єкта радянської федерації.

Виходячи з наведеного, необхідно підкреслити, що Україна ніколи не мала власного практичного досвіду "внутрішньої" політико-територіальної організації державної влади. Науково-прикладний вакуум, що виник в результаті цього, позначився на практиці сучасного державотворення, що час від часу сприяло широкому розповсюдженню науково необґрунтованих та політично невиважених закликів щодо негайної федералізації чи автономізації України. Швидке та непродумане втілення відповідних ідей викликало б важко прогнозовані явища "дифузії" державної влади з подальшими процесами територіальної дезінтеграції держави.

Вплив політико-правових поглядів на проблему територіальної організації державної влади, спроба її конституційно-теоретичного означення органічно поєднується з вирішенням сучасних завдань державотворення. Аналіз вказаних проблем сприятиме подальшому становленню правової Української держави, наближенню та довірі кожного громадянина до її владних інституцій.

Об'єкт та предмет дослідження

Об'єктом дослідження є інститут політико-територіальної організації держави (державної влади), який є визначальним за умов вибору відповідної форми державного устрою та функціонування держави в цілому.

Предметом дослідження є явище політико-територіальної організації держави як цілісної системи правових норм, що регламентують процес «вертикального» розподілу владних повноважень.

Хронологічні рамки дослідження

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від середини XIX ст., починаючи з моменту діяльності кирило-мефодіївського товариства до середини 90-х рр. XX ст. - сучасного етапу досліджень зазначеної проблематики.

Стан наукової розробки проблеми

У сучасній вітчизняній юриспруденції спеціальні узагальнюючі наукові роботи, присвячені комплексному аналізу проблем політико-територіальної організації державної влади відсутні. Вказана проблема знайшла своє висвітлення в окремих її аспектах:

- історико-правовому (Т.Андрусак, М.Дністрянський, О.Копиленко, В.Кульчицький, В.Лемак, О.Скакун, В.Сокуренько та інші);
- конституційно-правовому (В.Борденюк, В.Буткевич, І.Грицяк, Р.Давидов, В.Кампо, М.Козюбра, В.Копейчиков, М.Корнієнко, В.Кравченко, В.Погорілко, М.Орзіх, М.Пухтинський, В.Селіванов, І.Тимченко, В.Шаловал та інші);
- політологічному (В.Потульницький, М.Томенко та інші).

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є наукова розробка і комплексний аналіз, систематизація поглядів на проблему політико-територіальної організації держави в цілому, конституційно-теоретичного визначення цієї організації, аналізу способів та форм її реалізації, визначального впливу інституту політико-територіальної організації державної влади на поступ української державності та на становлення й стабілізацію державного механізму в сучасних умовах.

Відповідно до поставленої мети в дисертації зроблено спробу вирішити такі наукові завдання:

- дати загальну конституційно-теоретичну інтерпретацію терміна

«політико-територіальна організація держави (державної влади)»;

- визначити співвідношення вказаного терміна з його родовими та видовими ознаками, що проявляються в поняттях «форма держави», «форма державного устрою», «територіальна організація держави»;

- розкрити та теоретично обґрунтувати способи та форми політико-територіальної організації державної влади в цілому як явища;

- показати вплив української правової думки на проблему територіальної організації державної влади, дослідити її становлення та практичні спроби реалізації відповідних ідей на теренах нашої країни;

- дати наукову інтерпретацію конституційно-теоретичних розробок українських вчених, мислителів та політичних діячів з зазначеної проблематики;

- визначити взаємозв'язок практичної реалізації та стан наукової розробки проблеми в умовах сучасної України, виявити їхній вплив на загальні процеси становлення держави;

- спрогнозувати можливі форми та способи політико-територіальної організації державної влади в процесі реалізації відповідних норм Конституції та їхнє ефективне застосування за сучасних умов державотворення.

Методологічні та науково-теоретичні основи дисертації

Для розкриття теми дисертації, а також, виходячи з характеру поставлених завдань, в основу дослідження покладено, насамперед, порівняльно-правовий метод наукового дослідження, який дозволяє зацентувати увагу як на суто юридичному боці проблеми, так і на тих політичних чинниках, що впливають на нормативну фіксацію відповідних положень. Із спеціальних методів дослідження в роботі застосовано системний, структурний, функціональний, формально-правовий, історико-правовий, логічний методи, а також метод моделювання і прогнозування тощо.

Основними першоджерелами дослідження слугували чинна Конституція України та конституції інших держав, українські конституції, що діяли протягом аналізованого історичного періоду, проекти конституцій, що відтворювали основні етапи розвитку нашої державності та суспільства в цілому, законодавство, що врегульовувало державно-політичні відносини владарювання щодо територіальної організації державної влади.

Джерелами при написанні дисертації слугували також програмні документи українських політичних партій, що діяли на початку ХХ ст., та тих, що існують в умовах сучасної України. Окрім цього, було використано офіційні документи з проблем політико-територіальної організації України.

В дисертаційному дослідженні використано й архівні матеріали. Зокрема, було опрацьовано відповідні фонди Центральної наукової бібліотеки ім. В.Вернадського НАН України, Інституту рукописів цієї бібліотеки (фонди М.Грушевського, О.Ейхельмана, С.Шелухіна); Парламентської бібліотеки України, Львівської наукової бібліотеки ім.В.Стефаніка, наукових бібліотек Київського національного університету ім. Т.Шевченка, Львівського державного університету ім. І.Франка; Чернівецького державного університету ім. Ю.Федьковича, Української академії державного управління при Президентові України, фонд 1115 «Українська Центральна Рада. Канцелярія...» Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (м.Київ).

Науково-теоретичною базою дослідження стали роботи з конституційно-правового висвітлення проблеми політико-територіальної організації державної влади вітчизняних та зарубіжних вчених. Крім цього, при підготовці дисертації використані праці з питань загальної теорії держави та права, історії держави і права України, історії держави і права зарубіжних країн, історії політичних та правових вчень, адміністративного права, міжнародного публічного права, конституційного права, теорії конституцій, української політології та світової політико-правової думки.

Насамперед, йдеться про вчених, праці та дослідження яких мають

принципове значення для розуміння та аналізу досліджуваної проблеми в цілому. Це, зокрема, українські вчені та мислителі, які творили в XIX - на початку XX ст.: М.Грушевський, С.Дністрянський, М.Драгоманов, О.Ейхельман, М.Костомаров, І.Франко та інші. Серед досліджень зазначеного періоду варто виділити також праці відомого німецького державознавця Г.Еллінека, ряду провідних російських юристів дореволюційної доби: О.Жиліна, Ф.Кокоскіна, М.Коркунова, С.Корфа, М.Лазаревського, Б.Нольде, О.Яценка та інших.

Наукові дослідження здебільшого в історико-правовому контексті з цієї проблематики проводились і вченими української діаспори: Д.Дорошенко, Ю.Панейком, П.Христюком, О.Юрченком та іншими.

При написанні роботи було враховано наукові праці представників радянського державознавства: Г.Александренка, Д.Златопольського, В.Ржевського та інших.

Суттєве значення при формуванні відповідних положень з теоретичних та практичних питань у цій праці мали ідеї, які містяться в дослідженнях сучасних українських вчених-правників: І.Бутка, М.Козюбри, В.Копейчикова, О.Копиленка, М.Корнієнка, О.Мироненка, М.Орзіха, В.Погорілка, М.Пухтинського, О.Скакун, І.Тимченка, Є.Тихонової, О.Фрицького, В.Шаповала, Л.Юзькова та інших.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна дисертації полягає, насамперед, у тому, що вперше у вітчизняній конституційно-правовій науці дається комплексний аналіз проблеми політико-територіальної організації державної влади в Україні з урахуванням теоретико- та історико-правових чинників.

На основі проведеного дослідження сформульовано наукові положення, узагальнення і висновки, які виносяться на захист:

- положення, пов'язані з конституційно-теоретичною інтерпретацією інституту "політико-територіальної організації держави (державної влади)"

як загального конституційно-правового інституту, що є визначальним для певної конституційної системи держави;

- висновок про те, що функціонування вказаного інституту регулюється конституційними нормами, котрі визначають його систему, предмет, структуру, а також форми, методи та способи реалізації відповідних норм;

- положення щодо обґрунтування форм прояву територіальної організації влади (унітаризм та федералізм) та способів такої організації (федерація та автономія). Розкриваючи зазначені способи, можна зробити висновок, що вони є по суті політичними засобами, за допомогою яких територіально організується державна влада. Ці способи зумовлюють принципи побудови моделі державної влади (принцип координації або субординації);

- висновок про те, що аналіз проблем територіальної організації влади на українських теренах вимагає розмежування як внутрішнього, так і зовнішнього її аспекту. В цьому контексті варто зауважити, що у поглядах багатьох українських політиків та науковців-правників, які творили у минулому, якраз переважає зовнішній аспект відповідних політико-територіальних зв'язків;

- окремі положення щодо практичних моментів політико-територіальної організації державної влади у період національно-визвольних змагань (1917-1920 р.р.);

- висновок, згідно з яким консолідація всіх українських земель за умов УРСР поклала початок внутрішній політико-територіальній організації державної влади в Україні в сучасних її межах. І хоча така організація відбувалась у формі партійно-монополюного владарювання, все ж вона дала змогу зцементувати в єдине ціле строкатий за своїми регіональними особливостями український "територіальний комплекс";

- визнання того, що обминаючи характеристику внутрішньої політико-територіальної організації державної влади часів Радянської

України, в українській правовій думці домінували ідеї владної децентралізації на основі якнайширшого запровадження інституту місцевого самоврядування та певних форм автономії;

- висновок, згідно з яким УРСР з моменту проголошення Декларації про державний суверенітет вступила в нову фазу державно-політичних відносин з Союзом РСР, які носили з формально-правового погляду конфедеративний характер;

- положення щодо проблем політико-територіальної організації державної влади, тенденції її централізації та децентралізації, на які вказують політичні партії та окремі науковці-правники в умовах сучасної України;

- визнання того, що відсутність нової Конституції в Україні впродовж п'яти років її незалежності, давала привід різноманітним політичним силам для різного роду спекуляцій щодо форми територіального устрою та "вертикальної" організації влади, а її прийняття заклало надійне підґрунтя для подальшого функціонування системи територіальної організації влади в Україні;

- ствердження про те, що ефективну децентралізацію державної влади в Україні на сьогодні може забезпечити запровадження реальних механізмів місцевого самоврядування у можливному взаємозв'язку з тими чи тими формами адміністративної автономії та реформування теперішнього адміністративно-територіального поділу.

Апробація результатів дослідження

Основні положення дисертаційного дослідження викладені під час виступів на кількох науково-практичних конференціях, у тому числі на міжнародних конференціях: «Конституційне оформлення української державності» (Київ, червень 1996 р.), "Ідеологія державотворення в Україні: історія і сучасність" (Київ, листопад 1996 р.) та у семи публікаціях.

Структура дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох глав, висновків та переліку використаної літератури. Перша глава складається з двох, друга - з трьох, третя - з двох параграфів.

ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, її теоретичне та практичне значення. Звертається увага на наукову новизну дослідження, його мету, завдання та предмет. Висвітлюється стан наукової розробки проблеми, а також методологічна й науково-теоретична основа дослідження.

Перша глава дисертації - "Проблеми політико-територіальної організації держави (державної влади) з огляду на теорію та практику конституційного права", присвячена теоретичній інтерпретації та визначенню практичних способів реалізації явища політико-територіальної організації держави (державної влади).

Відправними теоретичного тлумачення вказаного явища стали основні елементи, які мають визначальний характер для будь-якої держави: територія, населення та публічна влада. Аналіз світового державно-правового досвіду підтверджує, що саме поняття неподільності держави спершу тлумачилося як поняття неподільності її території та нерозривності її зв'язку з публічною владою та населенням, що проживало в межах держави. Саме такий підхід дав змогу системніше проаналізувати динаміку становлення та розвитку явища політико-територіальної організації України як в зовнішньому, так і у внутрішньому його аспектах.

Проблемним, але необхідним для більш чіткої дефініції аналізованого терміну, є співвідношення понять "форма держави", "форма державного устрою", "територіальна організація держави" з категорією "політико-територіальна організація держави". У зв'язку з цим розмежовуються два змістових значення терміна "територіальна

організація держави": політико-територіальна організація та адміністративно-територіальна.

Провідне місце в аналізі та інтерпретації політико-територіальної організації держави відводиться правовій суті означеного явища, відповідним дефініціям, можливості моделювання теоретико-прикладних способів "вертикальної" організації всіх сфер державної влади.

Такий аналіз дав змогу розглянути явище політико-територіальної організації держави не лише в статичному, але й в динамічному вигляді, виділити два методи регулювання процесів централізації та децентралізації державної влади: політичний та адміністративний. Саме перший метод поєднано зі сферою державно-політичних відносин владарювання. Його застосування дозволяє "запустити в дію" цілісний механізм політико-територіальної організації держави.

Відповідно до сказаного приділяється увага існуючим моделям політико-територіальної децентралізації державної влади та проблемам співвідношення місцевих органів державної влади до органів місцевого самоврядування.

В результаті системного теоретичного аналізу явища політико-територіальної організації держави, як загального конституційно-правового інституту, визначено практичні форми його реалізації (унітаризм та федералізм), і на їхній основі виокремлено політичні способи такої організації (федерація, автономія).

Відмінність між вказаними двома способами зумовлює характер принципу побудови конкретної конституційної моделі державної влади. За умов федерації - це, як правило, принцип певної координації, за умов автономної організації в унітарній державі - принцип субординації. Проте, за будь-яких умов мусить зберігатися принцип єдності державної влади. Загальним для обох способів є і те, що «вертикальне» розмежування владних повноважень як між унітарною державою та автономними територіальними утвореннями, так і між федерацією та її суб'єктами,

проводиться на найвищому конституційному рівні.

Окрім цього, приділяється увага і проблемі розмежування між простими адміністративно-територіальними одиницями, автономними територіальними утвореннями, суб'єктами федерації. В цьому зв'язку вказується на відмінність децентралізації державної влади способом делегування владних повноважень органам місцевого самоврядування від запровадження відповідних моделей автономії, а також на відмінність останнього явища від процесів федералізації держави.

Враховуючи те, що федерація є формою державного устрою та одночасно способом політико-територіальної організації державної влади, значну увагу приділено проблемам правового статусу суб'єктів федерації, різноманітним теоріям федералізму, сучасним тенденціям розвитку процесів федералізму тощо.

В другій главі - "Теорія та практика політико-територіальної організації України (середина XIX ст.-1990 р.)" висвітлюється розвиток ідей і теоретичних розробок проблем як зовнішнього, так і внутрішнього аспекту політико-територіальної організації України, запропонованих українськими мислителями, науковцями та політичними лідерами, а також приділяється увага основним практичним моментам реалізації відповідних ідей в конкретних історичних умовах буття українських земель.

Зокрема, можна зазначити, що свої теоретичні конструкції та погляди на федерацію кирило-мефодіївці базували на історичному минулому Київської Русі (М.Костомаров), вважаючи, що тодішня схема територіальних зв'язків відповідала децентралізації управління, захистові національних меншостей тощо. Кирило-мефодіївці хотіли бачити реалізацію подібних конструкцій в умовах централізованої Російської імперії у формі так званої слов'янської федерації. Адепти слов'янського федералізму, враховуючи конкретні історичні обставини, обстоювали свої способи практичного запровадження цих ідей ("громадівський федералізм" М.Драгоманова, "федералізм національностей" І.Франка та

М.Грушевського). Аналіз діяльності перших українських політичних партій теж дає підстави твердити, що ними (за виключенням радикальних політичних партій) пропаяувалася ідея запровадження федеративних принципів у відносини між окремими українськими землями та їхніми метрополіями. Поруч із запровадженням таких принципів у так званому зовнішньому вимірі, внутрішня "вертикальна" владна організація в українських землях з позицій дослідників могла б відбуватись не на засадах федералізації, а на засадах широкого місцевого самоврядування.

Окремий параграф в зазначеній главі присвячено проблемам теорії та практики територіальної організації України в період національно-визвольних змагань 1917-1920 рр. Тут досліджено схеми становлення як зовнішньої, так і внутрішньої політико-територіальної організації державної влади як на правобережних, так і на лівобережних українських етнічних землях, а також теоретично обгрунтовано способи такої організації (М.Грушевський, О.Ейхельман, С.Дністряняський, Р.Лашенко, С.Шелухін). В цьому зв'язку піддана критиці з позицій сучасних підходів тодішня практика "вертикальної" організації державної влади.

Окрім цього, зроблено спробу об'єктивного аналізу зовнішніх політико-територіальних зв'язків між УРСР та СРСР з моменту зародження радянських федеративних форм, а також деяких інших питань відповідного характеру.

В третій главі - "Практика політико-територіальної організації України в сучасних умовах" проаналізовано проблеми централізації та децентралізації державної влади в умовах становлення сучасної України, приділено увагу розвитку конституційно-правового механізму її політико-територіальної організації на сучасному етапі державотворення.

Зокрема, наголошується, що значним поштовхом для зародження нової системи політико-територіальних зв'язків стала Декларація про державний суверенітет. Виходячи з її норм, Україна вступила в нову фазу державно-політичних відносин з Союзом РСР, котрі набули, по суті,

конфедеративного характеру.

Декларація стала надійним підґрунтям для прийняття в подальшому Акту про незалежність, згідно з яким відбулося остаточне та повне відокремлення України від Союзу РСР. Саме зовнішній аспект політико-територіальної організації України в цей період дає змогу показати початок дуже складного процесу зародження внутрішніх політико-територіальних зв'язків. На їхню невизначеність та неналагодженість вплинуло багато факторів, та чи не найголовнішим з них став затяжний конституційний процес. Поверхневий огляд проектів нової Конституції, репрезентованих окремими політичними партіями, їхніх програмних засад, не дивлячись на їх певну декларативність, дозволяє визначити основні моделі політико-територіальної організації державної влади, які склались у суспільстві.

Великої ваги для територіальної організації влади в Україні набуло і питання раціонального співвідношення між її централізацією та децентралізацією. Аналізуючи весь спектр думок та поглядів вчених-конституціоналістів в Україні, можна виділити три моделі домінуючого процесу децентралізації влади: децентралізація через делегування владних функцій органам місцевого самоврядування та місцевим органам виконавчої влади (В.Борденюк, Р.Давидов, В.Кравченко, М.Орзіх, М.Пухтинський); децентралізація з запровадженням на обласному рівні форми адміністративної автономії (В.Кампо, В.Копейчиков, В.Селіванов); поєднання обох способів децентралізації (М.Корнієнко, В.Шаповал).

В главі докладно проаналізовано процеси становлення сучасної територіальної організації державної (публічної) влади.

Становлення та подальший розвиток конституційно-правового механізму політико-територіальної організації державної влади в сучасній Україні проходили під впливом багатьох чинників. Труднощі такого становлення зумовлювались, передовсім, проблемами вдосконалення так званої "вертикалі" виконавчої влади, реорганізації її діяльності, роздержавлення органів місцевого самоврядування, сприяння ефективній

організації місцевих органів виконавчої влади. У зв'язку з цим надзвичайно гостро постало питання розмежування владних повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Аналізуючи хід конституційного процесу в Україні, можна дійти висновку, що проблеми територіальної організації влади значно впливали на закріплення відповідних норм у проектах нового Основного Закону. Варто все ж відмітити, що не дивлячись на вказані вище недоліки, автори Конституції найбільш оптимально і логічно підійшли до фіксування зазначених норм. Важливим є те, що в Конституції прямо закріплено норми щодо унітарного територіального устрою; зафіксовано основні його принципи тощо.

У дисертації, зокрема, приділено увагу труднощам становлення політико-правової конструкції та проблемам територіальної організації державної влади в Автономній Республіці Крим. Особливо наголошується на домінуванні постійних політичних чинників у державно-правових відносинах владарювання із зазначеним автономним утворенням. Проте, регламентація норм чинної Конституції щодо так званих "залишкових" владних повноважень за Автономною Республікою Крим дає певні підстави для подальшого науково-теоретичного та практичного вирішення проблем територіальної організації влади в автономії. Зазначене зайвий раз засвідчує гостроту та актуальність досліджуваної проблематики в сучасних умовах державотворення.

У висновках, що ними завершується робота, наведено окремі узагальнення та зроблено підсумки щодо проведеного дослідження, коротко сформульовано головні висліди та практичні пропозиції.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Конституційні аспекти територіальної організації України (сучасність та перспективи)// Ерліхівський збірник. Вип.2. - Чернівці, 1995. - С.111-116.
2. Політико-правові погляди кирило-мефодіївців на проблему територіальної організації України// Теоретичні та практичні проблеми становлення правової держави в Україні. Вип.2. - Чернівці, 1995. - С.76-81.
3. Питання політико-територіальної організації влади в теоретичній спадщині М.С.Грушевського// Теоретичні та практичні проблеми становлення правової держави в Україні. Вип.2. - Чернівці, 1995. - С.81-86.
4. Теоретико-правові погляди на проблему державної організації в науковій спадщині Станіслава Дністряняського //Вісник Київського університету. Юридичні науки. Вип.33/34 - К., 1995. - С.198-202.
5. Політико-територіальна організація держави (конституційно-теоретичний аспект проблеми) //Місцеве та регіональне самоврядування України. Вип. 3-4 (12-13). - К., 1995. - С.102-105.
6. Питання форми державного устрою в українській політико-правовій думці (друга половина XIX - початок XX ст.) //Вісник Академії правових наук України. - Харків, 1996. - С.97-104 (у співавторстві).
7. Політичні способи та форми територіальної організації публічної влади: конституційно-правовий аспект проблеми //Науковий вісник Чернівецького університету. Серія правознавство. Вип. 1. - Чернівці, 1996. - С.68-75.

SUMMARY

Baranchuk V.M. Political and Territorial Organization of Ukraine: Problems of Constitutional Legal Theory and Practice.

Dissertation (manuscript) for obtaining a scientific degree of the candidate of science (Law) on the speciality 12.00.02 - Constitutional Law. Taras Shevchenko Kyiv University, Kyiv, 1997.

The dissertation is devoted to the problem of integral research of one among basic institutions of the Constitutional Law: a phenomena in political and territorial organization of state power (the state).

The paper covers theoretical and practical aspects of this institution in Ukraine. The paper distinguishes its general features, defines the system, subject-matter, structure, as well as forms, methods and means of its realization in modern conditions of Ukraine. The paper formulates recommendations that will promote further studies of this matter.

АННОТАЦІЯ

Баранчук В.Н. Політико-територіальна організація України: проблеми конституційно-правової теорії і практики.

Дисертація (рукопис) на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 - конституционное право, Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1996.

Дисертація посвящена проблемі комплексного дослідження одного із фундаментальних інститутів конституційного права - явленню політико-територіальної організації державної влади (державства). Розглянуті теоретичні і практичні аспекти цього інституту в Україні. Установлені загальні закономірності, визначені система, предмет, структура, а також форми, методи і способи його реалізації в сучасних умовах України. Сформульовані рекомендації, які будуть сприяти подальшим дослідженням даної проблематики.

Ключові слова: автономія, державна влада, територія, федерація.

В. Баранчук

436136

AB 37.082